

ΤΟ ΑΞΙΤΥ

ΜΕΡΙΝΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΕΦΗ-
ΜΕΡΙΝΗ: Θ. ΑΝΝΙΝΟΣ ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝ

ΑΠΟ ΗΜΕΡΑΣ ΕΙΣ ΗΜΕΡΑΝ

ΑΛΗΘΙΝΗ ΚΑΙ ΨΕΥΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Θάρσισα τὰ λίγα μου αὐτὰ λόγια μὲ μιὰ ἱστορίτσα. Στὸ Σικάγο τῆς Ἀμερικῆς ἀνοί-
ξαν τις προάλλες μεγάλο κι' ὄραιο Σεντρι-
βάνι—θεῖο πρῶμμα, κρίνοντας ἀπὸ τὴν εἰκόνα
του. Ὀλοστρόγγυλη μαρμαρένια γούρνα, σα-
ράντα δύο ποδάρια διάμετρο, στὴ μέση «γροῦ-
πος» ἀπὸ τέσσερις κοπέλλες γυμνῆς, δύο
στεκόμενες καὶ δύο παρακαθήμενες, ὀλετρό-
γυμνὰ τοὺς ἄλλες εἷη κοπέλλες θεόγυμνες
κι' αὐτῆς, ποὺ κολυμποῦνε μὲς' στὸ νερὸ,
καὶ παιχιδιάρικα περιχοῦνε μὲ τὰ χαριτω-
μένα τους χέρια τις τέσσερις τις καταμεσι-
νῆς. Μαγευτικὸ πρῶμμα ἢ ζωηράδα τους, ἢ
χάρη τους, κι αὐτὴ ἢ τρέλλα τους. Τὰ πα-
νώφη τους πρόσωπα ἀχτινοβολοῦν ἀπὸ χαρὰ
κι' ἀπὸ μαριόλικα χαμόγελα, τὰ χυτὰ τους
κορμιά, τὸ καθένα διαφορετικὰ πλαγιασμένο,
λὲς καὶ σπαρταροῦνε μὲ τοῦ παιχιδιοῦ τὸ
σάλεμμα. Τὸ ἴδιο κ' οἱ καταμεσινῆς ποὺ παρα-
λαβαίνουν τὸ πέρεχυμα, μὲ κἀτι διαφορετικὰ
χαμόγελα αὐτῆς, ἔλα ἔλα παρμένα ἀπὸ τὴν
Ἀμερικανικὴ τὴ ζωὴ, ἔλα παιχιδι-
διάρικα, ἀπλοῖκά καὶ ἐστρελλαμένα.

— Αὐτὰ, θὰ μοῦ πῆτε, δὲν εἶνε καὶ τίπο-
τις. Δὲν τῆλειωσα θῶς. Παρατήρησα καὶ
κἀτι ἄλλα. Πρῶτο, ποὺ ὁ καλλιτέχνης του
εἶνε Ἀμερικανός. Δεύτερο, ποὺ τὴν ἴδια
αὐτὴν πῆρε, λέει, ἀπὸ κἀτι κοπέλλες ποὺ
εἶδε παῖ παίζανε κολυμπώντας 'ς ἕνα τους
ἀκρογιάλι. Καὶ τρίτο, θεότρονη Ἀμερι-
κὰ νὰ δῶ, ἔλα μόνον στὴν ἴδια, παρὰ καὶ
στὴ μορφή. Τὰ βλέπεις τὰ ἴδια ἐκεῖνα τὰ
πρόσωπα καθέμερα, ἀπὸ τοῦ Σαϊπῆρου τὸ
χωριὸ ὡς τὴ Ρώμη, ἀπὸ τὸ Παρίσι ὡς τὸ
Κόστο, ποὺ ἔρχονται μὲ τις καραβῆς νὰ
εἶνε δόξιν τὴν Ἑρῶπη, νὰ σὴ μὲ μὲ θ' οὐ
θῶς ἔλα.

Καὶ παρατηρώντας τὰ αὐτὰ συλλογιστῆκα
κι' εἶπα: «Γιατὶ ὁ καλλιτέχνης αὐτὸς νὰ μὴ
βάλῃ στὴ γούρνα του Νύρες καὶ Δουάδες, ἀφοῦ
μάλιστα τὸ λέει πῶς εἶδε τέτοιες στὰ σεν-
τριδιάνια τοῦ Παρισίου καὶ τῆς Βερσάλλιας;»
Ἡ ἀπάντησις μοῦ ἤρθε πολὺ φυσικὰ. Ὁ
Ἀμερικανικός, εἶπα, εἶνε λαὸς ποὺ στάθηκε
στὰ πόδια του μοναχὸς του. Δίχως ἄλλη ἱ-
στορικὴ παράδοση παρὰ τὴν παράδοσιν τοῦ
σέβασμο γιὰ τὰ περασμένα, καὶ οἷος μὴτε
πολλή-πολλὴ μύθησις στὴν ἀρχή. Κι ὡς τόσο
τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ του
στάθηκε γιὰ καλὸ του. Γερμανοὶ οἱ φλέδες του
καθὼς ἦταν ὀλοκαίνουριον αἷμα, καὶ γεμάτος ὁ
νοῦς του μυαλὸς, πῆρε τὸν ἴδιο τὸ δρόμο στὴ
τέχνης του ποὺ πῆρε καὶ 'ς ἔλα του. Στὰ
δικὰ του τὰ πόδια στάθηκε, ἀπὸ τὸ δικὸ του
τὸ κεφάλι τις ἔβαλε τις ἰδέες του. Τὴ δική
του τὴ ζωὴ ζωγραφίζει, τις δικῆς του
Κ' εἶται μᾶς παρουσιάζεται τώρα κι αὐτὸ ἕνα
ἀπὸ τὰ λίγα τὰ ἔθνη ποὺ δημιούργησαν καὶ
δημιουργοῦνε δικὸ τους πολιτισμὸ, 'ς ἕνα καὶ
μοναχὸ πηγαίνοντας μὲ τοὺς δικούς μας τοὺς
ἀρχαίους, στὸ νὰ παίρνουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν
τὸν ἴδιον τὴν ἰδίαν κάθε λογῆς ἐμπνεψή. Αὐτὸ εἶνε
τὸ σύστημα τοῦ κάθε μεγάλου λαοῦ, αὐτὸς ὁ
προορισμὸς τῆς τέχνης του. Τὰ δικὰ του, καὶ
πάλι τὰ δικὰ του νὰ μεγαλώνη καὶ νὰ δοῦλῃ,
καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νάφῃ πᾶνημα στὴν
ἱστορία τοῦ κόσμου, ποὺ νὰ τὸ λέν κατόπι
Ἑλληνικὴ, Γαλλικὴ, Γερμανικὴ, Ἀμερικανικὴ
ἐποχὴ.

Κοντὰ στὸ νοῦ, πῶς ἢ καθαυτὸ ἢ οὐσία
τῆς τέχνης εἶνε τοῦ κόσμου ἔλου, κι ἔλα μι-
νῆς φυλῆς. Δίχως ἔλα τὸν ἔθνικὸ τὸ χρω-
ματισμὸ, δίχως τὸ πρὸ ζῆμι ποὺ μᾶς τὴν
κάνει τὴν τέχνη ψυμὴ καὶ μᾶς θρέφει,
δίχως νὰ μᾶς παρασταίνῃ ὁ τεχνίτης πρῶμμα-
τα, ἀνθρώπινα πάντα, μὰ ποὺ τὰ νοιώθει ἀπὸ
γεννήσιον του, καὶ μὲ τρόπο, μὲ γλώσσα
ποὺ τὴ νοιώθουν κ' οἱ δικαί του ἀπὸ γεννή-
σιον τους—σαστὸ καλλιτέχνημα μῆτε στάθηκε
μῆτε θὰ σταθῇ. Κ' εἶται τὰ ἔθνη αὐτὰ τὰ
συστατικά, ποὺ ἕνας μου φίλος Ἀθηναῖος
γράφοντας μου τις προάλλες τὰ ἰνόμασε μὲ
μεγάλῃ ἀφέλεια κ ο λ ο κ ὀ θ ι α, εἶνε μὰ τὴν
ἀλήθειαν ἐδ' Ἄρτος τῆς Ζωῆς, ποὺ λέγουν
κ' οἱ θεολόγοι. Καὶ κολοκύθια, ἔλα πειὰ φρέ-
σκα, παρὰ σάπια καὶ φαρμακερὰ, εἶνε νὰ πε-
λαγῶνῃ ὁ τεχνίτης σὲ ἔλας ὀλοκαίνουριον γιὰ
νὰ βρῇ τὰ μαργαριτάρια του.

Καὶ νὰ δῆτε ποὺ τὸ θανάσιμον αὐτὸ τὸ
σφάλμα τῆς μίμησις, ποὺ μᾶς θανατώνει κάθε
ἀτομικότητα καὶ μᾶς ἀφαιρεῖ κάθε χαρακτή-
ρα, τὸ κἀνουνε γιὰ δυστυχία τους καὶ τὰ
μεγάλα τὰ ἔθνη σὲ μερικὸς κλάδους, ἐκεῖ
ποὺ βλέπεις ἄλλους πάλι κλάδους τῆς τέ-
χνης τους καὶ προκόβουν. Παράδειγμα ἔλα
Ἑγγλέζοι ζωγράφοι μιμήθηκαν τὰ δικὰ μας
τάραγα, καθὼς ὁ Λέητον. Πιδέξια δουλεμμέ-
νες καὶ μὲ πολλὴ χάρη οἱ ζωγραφίς του,
εἶνε ἀλήθεια. Μὲ τὸ νὰ παρασταίνουν ἔλα
γούστα καὶ συστήματα περασμένα, καταντᾶει
ζήτημα ἂν ὁ γνωριστὴς μὲτὰ κἀμποσα χρόνια
θὰ ἀγγλικῆς ἐποχῆς. Ἀφῆνω ποὺ μῆτε σῆ-
μερα δὲν πολυζητοῦνται, καθὼς γίνεται μάλ-
λους μεγάλους τεχνίτες 'εἰν ἀποθάνουν. Ἀ-
νάλογα σφάλματα βλέπουμε στὴ μεγαλοτεχνί-
τρα τὴ Γαλλία καὶ μάλιστα στὴ φιλολογικὴ
τῆς τέχνης, ποὺ ἂν λάμπῃ σῆμερα μὲ τᾶτιμη-
τό τῆς ρομάντισσ—ἔργο τέχνης ἔλας διόλου
γαλλικὸ καὶ μὲ γαλλικὰ καθρεφτισματα—δὲν
εἶνε πολὺς καιρὸς ποὺ ὁ Ρακίνας καὶ ὁ Βολ-
ταίρος πολεμοῦσαν νὰ τῆς δώσουν ἀρχαῖο
χαρακτήρα. Μὰ κι' ὁ ἴδιος ὁ Γκαίτες ἔλας
θῶμα παρόμοιος καλλιτεχνικῆς ἀδυναμίας τό-
τες ποὺ μὲ τὸ νὰ σφαλῆχτηκε κἀμποσον
καιρὸ μὲσα σὲ Μουσειο γερμάτο ἑλληνικὰ
καλλιτεχνήματα, θάρρεψε πῶς θὰ γελῆ καὶ

Τέτοιες ἀδυναμίες τις συχωροῦμε στὰ με-
γάλα τὰ ἔθνη ποὺ εἶται εὐκολὰ δὲν πνίγουν-
ται μὲσα στὴ μίμησιν. Ὅταν ἔλας ἔρθουμε στὰ
μικρὰ τὰ ἔθνη κι' ἔταν αὐτὰ τὰ ἔθνη δὲν πη-
γαίνουνε μόνον στὴν ἀρχαιότητα, παρὰ καὶ
σὲ ἕνα πρότυπα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, ἀλ-
λάζει πολὺ σημαντικὰ ἢ δουλειά. Σὲ κάθε
του βῆμα πρέπει τὸ μικρὸ τὸ ἔθνος νὰ λο-
γαριάζῃ καὶ νὰ προσέχῃ μὴν τοσαπατηθῇ
ἀπὸ τὸ μεγαλεῖτερο, ἀφοῦ μάλιστα ὕστερ'
ἀπὸ τὸ χρωματισμὸ του, μπορεῖ νὰ χάσῃ καὶ
τὸ εἶναι του κόλλας.

Στὸ δικὸ μας τὸ ἔθνος, ἂν πάρουμε τοὺς
πιοτέρους μας ζωγράφους, δὲν πᾶν τους κι' ἄ-
σκημα. Ρωμαῖκά, καθὼς ἀκούγω, τάντικειμένα
τους, ρωμαῖκὸς κάπως κι' ὁ τρόπος τους. Ἐ-
νας τους μάλιστα, ὁ Θόδωρος ὁ Ράλλης, τὸ
ἔρω πῶς ἀπ' ἀρχῆς ἄλλα ἀπὸ ἔθνικα ἀντι-
κειμένα, μῆτε γύρισε νὰ τὰ δῇ. Σκοπὸς μου
ἔλας ἐδῶ εἶνε νάρθω σάλλουνα, πειὸ σπου-
δαιότερο καλλιτεχνικὸ μας κλάδο, τὸ φιλολο-
γικὸ. Τὸν κλάδο ποὺ μᾶς ἀρχισε ὁ Σολωμός
κι' ὁ Βαλαωρίτης μὲ νόμους ἴσιους καὶ σι-
στούς, μὲ καθρεφτισματα ρωμαῖκῆς ψυχῆς,
ποὺ μᾶς τονε θόλωσε κατόπι τοῦ γαλλικοῦ
τοῦ ρομάντισσ ὄχι ἢ γνωριστὰ, παρὰ ἢ ἄ-
γνωριστὰ, ποὺ μᾶς τὸν ἐανάφερε στὰ
νερά του ἢ καλλιτεχνικὴ ἢ ψυχὴ τοῦ Δροσίνῃ
καὶ τοῦ Παλαμά, καὶ τὸ ρωμαῖκὸ τὸ φῶς ποὺ
μᾶς σκόρπισε στὴ μέση ὁ Ψυχάρης. Κ' εἶται,
μᾶς ἐαναστάθηκε πάλι περήφανη, ὀρθόστεκη
καὶ χαριτωμένη ἢ ρωμησοῦνη μὲσα στὰ δέκα
δῶδεκα αὐτὰ χρόνια.

Κι' ὡς τόσο ἀεσφρα, καὶ κεῖ ποὺ τῆνε θαυ-
μάλαμε τὴ δροσοδόλα αὐτὴ πρωινὴ τῆς ρω-
μαῖκῆς τῆς τέχνης, μᾶς πρόβαλε σκοταδερὸ
—σύννεφο ἢ τὸ ποῦμε δὲν εἶνε καὶ τόσο ὀ-
μορφὸ—ἕνα εἶδος παράξενη καταχνιά ἀπὸ τὰ
βορεινὰ—ὁ Ψενογερμανισμὸς. Μερικοὶ μας
νέοι ἐκεῖ ποὺ νανουριζόντανε στὰ
βουνὰ καὶ στὰ λαγκάδια τῆς Ἀρκαδίας τους
καὶ κἀτι μᾶς φίλευαν ἀπὸ τὰ γαλλοῦλα
τους, βρέθηκαν ἔλας τῆς γερμανικῆς
τῆς τέχνης καὶ οκιάχτηκαν, ἐσφινιστῆκαν
καὶ πῆγαν. Ἐνας τους μάλιστα τῶπαθε αὐτὸ
τὸ σκιάξιμον σὲ τόσο βαθμὸ ποὺ κατάντησε
στάληθεια ὀρθόστεφλος σὲ κάθε ἄλλο πολι-
τισμὸ ἔλας ἀπὸ τὸ γερμανικὸ καὶ 'ς ἕνα του
γράμμα, δὲν εἶνε πολὺς καιρὸς, μούγραφε
κἀτι πρῶμματα ἀπὸ τὴ Γερμανία γιὰ τὸν ἀγ-
γλικὸ τὸν πολιτισμὸ, ποὺ μοῦ θύμισαν τὰ
ζουλιάρικα τὰ ἐαναμασῆματα κάθε ἀγγλοφο-
βῶν, καθὼς ἔλας εἶνε τῆς πρῶς οἱ Ἀγ-
γλοσαῖονοι, μὲ τὴν ὑποκρισία στὸ νοῦ καὶ μὲ
τὸ Βαγγέλιο στὸ χέρι—ἀμελέτητα πρῶμματα
ποὺ λέγονται ἀπάνω σὲ πολιτικὴ ἐξαψή, ἔλα
ἔλας ἀπάνω σὲ συλλήθησις φιλολογικὴ ἢ καλ-
λιτεχνικὴ. Αὐτὰ ἔλας ἔλας κούρεῦνται.

Τὸ μεγάλο τὸ κρίμα εἶνε ποὺ τὰ παιδιὰ
μας αὐτὰ, ποὺ κἀτι μᾶς ἔλας, καὶ πάλι
μποροῦσαν νὰ μᾶς κἀνουνε δικὸ τους κι' ἀπὸ
τὰ δικὰ τους παρμένο, τὰ βλέπουμε σῆμερα
στὸ περιοδικὸ ἢ «Τέχνη» καὶ μ' ἀγωνία
λυπητερὴ ἀνεδοκατεβαίνουνε μοσπινιμένοι
ἀπάνω στὰ κύματα ἔλας ποιητικῆς καὶ φιλο-
σοφικῆς τρικυμίας, τρικυμίας ποὺ δὲν εἶνε νὰ
πῆς ἕνας ἀνεμὸς τῆ φυσαί, παρὰ ὀλοιοι ἂν
νέμοι τοῦ γερμανικοῦ τοῦ νοῦ, καὶ καθὼς ὁ
φίλος μου ὁ Καρλ Dieterich παρατήρησε γρά-
φοντας μου,—σῆμερον ὁ «Συμβολισμὸς» κι
αὐριο ὁ «Νατουραλισμὸς». Καὶ δὸς του «γρο-
θοκοποῦνται» ἔλας συστήματα ἐκεῖ μὲσα,—
νὰ δανειστῶ τοῦ ἴδιου τοῦ Ψυχάρῃ τὴ λέξη.
Μεγάλον κι' ἀσυχῶρητὸ κρίμα, νάρχιξ ἕνα
περιοδικὸ μὲ τὴν ἔθνικὴ τὴ γλώσσα, κι ἀντίς
νὰ μᾶς γενῆ περιβόλι ρωμαῖκον, νὰ κἀθεταί
καὶ νάρμηνεύει ἔλας Βαβυλωνίες.

Ποῦ θὰ κἀτανῆσῃ αὐτὸ τὸ χάος, ἕνας
Θεὸς τὸ εἶρει. ἴσιως ἔλας κατάντησαν ἔλα
αὐτὰ τὰ θεότρελλα τὰ μμήματα—στὴ σαπί-
λα. Ἐκεῖνο ποὺ λυπάται ἀνθρώπος εἶνε νὰ
βλέπῃ παιδιὰ μὲ φιλολογικὴ λαχτάρια καὶ μὲ
κἀμποση δύναμη μὲσα τους καὶ νὰ πέφτουν ἄ-
θῆρα σὲ τέτοιες παγίδες, νὰ χάλνουν καὶ τὸ
λίγο ποὺ φτειάστηκε ὡς τὰ τῶρα.

Ἐπιμολογή: Ἐστωαλιώτης